

Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації
Косівська районна рада та державна адміністрація
Яворівська сільська рада
Регіональний центр народного мистецтва «Гуцульська Гражда»
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва
Національний природний парк «Гуцульщина»
Громадська культурологічна організація «Спадщина»

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ ГУЦУЛЬЩИНИ

*Матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат»
20 вересня 2019 року*

“Писаний Камінь”

Яворів
2019

УДК 39 + 745 +908

Р 64

Редакційна колегія:

В.П. Лосюк – к.с.-г.н., директор РЦНМ «Гуцульська гражда» (відповідальний редактор); В.В. Гуменюк – к.б.н., вчений біолог, краєзнавець; В.В. Корпанюк – доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва, голова Івано-Франківського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений художник України; Н.Є. Копер – к.г.н., заступник начальника відділу рекреації НПП «Гуцульщина»; Г.М. Юрчишин – к.а., професор, директор Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, заслужений архітектор України.

Р 64 Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини: матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат» (с. Яворів, Косівський район, Івано-Франківська область, 20 вересня 2019 року). – Косів:ПП «Писаний камінь», 2019 – 104 с.

ISBN 978-617-7436-10-1

Збірник включає широкий спектр аспектів відродження, розвитку та популяризації гуцульської етнокультури, зокрема шляхи відродження традиційного вівчарства, розвитку ліжникарства, як промоцію народних ремесел і популяризацію екологічного та культурного туризму, як засіб збереження традиційного господарювання, розвитку народних художніх промислів в контексті збереження етнокультури Гуцульщини.

Для науковців, викладачів, учителів, студентів, учнів і всіх, хто цікавиться гуцульською етнокультурою.

Матеріали учасників конференції подаються в авторській редакції.

© РЦНМ «Гуцульська гражда»
Автори, 2019, 2019

© Видавництво
«Писаний Камінь», 2019

ISBN 978-617-7436-10-1

СЕКЦІЯ «РОЗВИТОК ЛІЖНИКАРСТВА»

ВЕРЕТКО ОКСАНА

*(старший викладач кафедри методики
викладання образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Навчально-наукового Інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету
ім. В. Стефаника*

«БАРВОГРАЙ» У ЯВОРОВІ – ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНОСТІ

Гуцульщина – край мальовничої природи, славної історичної минувшини, багатих традицій та обдарованих, талановитих народних майстрів. Тут набули широкого розвитку художні промисли, такі як різьба по дереву, килимарство, ліжникарство, вишивка тощо. Зацікавленість матеріальною та духовною культурою Гуцульщини має тривалу історію і надалі знаходить своє місце у дослідженнях фахівців.

Село Яворів на Косівщині – унікальне гуцульське село з давніми мистецькими традиціями. Воно відоме в Україні та далеко за її межами своїми талановитими майстрами минулого, а також сучасними майстрами художньої обробки дерева, ткацтва, вишивки та інших галузей народної творчості.

Давнім ремеслом, яке традиційно побутувало в селі й успішно розвивається сьогодні, є ліжникарство. Ліжники – це ткані товсті вовняні вироби з рельєфною поверхнею і довгим пухнастим двостороннім ворсом, які під час ужитку в умовах гірського клімату відзначаються багатофункціональністю й особливою практичністю. Ці вироби є дуже теплими і, завдяки використанню натуральної, екологічно

чистої сировини, водночас гігієнічними. У XVII ст. ліжники виготовляли у Карпатах, на Волині і Поліссі, а в XIX ст. – також на Буковині та Полтавщині [10,с.263]. На сьогоднішній час найбільше їх тчуть на Гуцульщині, а столицею ліжництва беззаперечно вважають село Яворів Косівського району Івано-Франківської області. Розвиткові давнього ремесла в цьому осередку сприяє наявність достатньої кількості сировини, а також потужний ресурс майстрів-умільців, які досконало володіють технікою ткання ліжників.

Традиційне ліжництво стало об'єктом досліджень вітчизняних вчених. Ще Володимир Шухевич у своїй відомій праці «Гуцульщина» (1899) дав характеристику домашнім ремеслам, які побутували на зазначеній території [15]. Темі традиційного ліжництва присвятили окремі публікації Мирослава Сахро [11,] та Олена Никорак [8, 9, 10] . Євген Шевченко у роботі «Українські народні тканини» (1999) подав словник народної термінології, де дав визначення терміну «ліжник» та зазначив типи ліжників з Яворова [13]. Авторами статей з дослідження цієї тематики є Катерина Сусак [12], Петро Лосюк [7].

У Яворові виробництво ліжників зберегло свої традиції від давніх часів і до наших днів. На Гуцульщині ліжництво стало розвинутим промислом на рубежі XIX – XX століть. До початку XX ст. ліжники виготовляли майже в кожній гуцульській родині [8, с.121]. Процес виготовлення ліжника складний і досить тривалий у часі. Здебільшого це ремесло має родинний характер, воно передається з покоління в покоління.

У Яворові з давніх-давен жили й творили самобутні народні умільці – різьбярі, ліжникарі, вишивальниці, мосяжники, боднарі, писанкарі, прославляючи своїм вмінням рідне село і всю Гуцульщину. З шанованої родини Шкрібляків

походить відома в Україні та за її межами ліжникарка Параска Шкрібляк-Король (1889-1953). Вона дала початок новим типам ліжників, орнаментованих модулями ламаних ліній, – «коверцових» ліжників: «російський», «кривий», «у кочіла». Започаткована нею школа виховала багато талановитих майстринь, творчість яких ми пошановуємо до сьогодні. Значний внесок у розвиток ліжництва зробили нащадки ушлявлених родин Шкрібляків та Корпанюків: Г. В. Шкрібляк (1906-1986), В. І. Корпанюк (1890-1945), П. О. Корпанюк (1890-1975), П. Шкрібляк-Хім'як (1932-1987), В. Шкрібляк (1924-2000) та інші.[10,с.272-273]. Із розповідей уродженця Яворова Василя Корпанюка, нині – доцента Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, голови обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, дізнаємося про багатогранність ткацького мистецтва села. Окрім виробництва ліжників протягом 1950-1960-х років значного поширення набули ткани взористі верети. Характером дрібних орнаментальних мотивів та за кольоровою гамою ці вироби нагадують яворівську вишивку. Виготовленням тканих взористих верет займалася мама Василя Васильовича, Параска Корпанюк.

Традиційно склалося так, що у Яворові кожна дівчина з дитинства переймає секрети ліжницького ремесла від своїх родичів. Дотримуючись усталених прийомів, водночас кожна з них намагається додати щось своє в розробці орнаментики, кольоровій гамі. Розвинути художні, ткацькі вміння місцевій молоді допомагають вчителі Яворівської школи, – навчального закладу, який здавна підтримує та розвиває художні промисли і мистецькі традиції рідного краю. На високому професійному рівні тут працюють вчителі трудового навчання, які відкривають дітям багатий світ українського

народного мистецтва, передають вихованцям любов до культурних традицій рідного краю. У Яворівській ЗОШ I-III ступенів відкритий музей народного мистецтва Гуцульщини. У школі є ткацькі верстати, на яких учні під керівництвом вчителів, зокрема майстрині та вчительки трудового навчання Марії Рибчук, виконують ліжники.

Позитивний результат дає співпраця майстринь-ліжницьок та професійних художників: завдяки їй з ткацького верстата виходять не просто ужиткові вироби, а справжні витвори мистецтва. Тому митці-професіонали з великою любов'ю та шаную звертаються до народних джерел. Так, з 1998 року Львівська академія мистецтв проводить у Яворові різноманітні майстер-класи, у яких беруть участь народні майстри та художники-професіонали. У 2001 році відбувся Всеукраїнський семінар-практикум з художнього ткацтва за програмою проекту «Народне мистецтво» [14, с.6] . Впродовж 2002-2003 років за підтримки Івано-Франківської обласної держадміністрації Прикарпатський науково-аналітичний центр розробив і впровадив інноваційні проекти соціально-економічного розвитку регіону. Одним з таких проектів було створення кластеру «Ліжництво та інші художні промисли», у межах якого виявилася плідною співпраця талановитих майстринь-ліжницьок з професійними художниками Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Окремо хочеться виділити свято ліжників – вернісаж «Барвограй», яке відбувається впродовж останніх років у день храмового празника Різдва Пречистої Діви Марії у Яворові. Це свято краси та мистецького таланту започаткував Петро Васильович Лосюк – член-кореспондент Національної академії наук України, кандидат педагогічних наук, народний учитель України, уродженець та житель Яворова.

Петро Васильович чимало зробив для розвитку навчального процесу у місцевій школі; він усіма своїми справами намагається зберігати та розвивати традиційні художні промисли села, зокрема ліжникарство.

Перший такий вернісаж відбувся 2009 року. На виставці були представлені ліжники з традиційними геометричними та рослинними мотивами, виткані вовняними нитками на вовняній основі. Ця мистецька подія уособлювала зв'язок між поколіннями, а також показала неперервність народних традицій. Кожен наступний вернісаж ліжників «Барвограй-2010» [1], «Барвограй - 2011» [2] став унікальною виставкою гуцульських ліжників, яка зачаровувала присутніх надзвичайним розмаїттям витворів майстринь-ліжникарок. Образна орнаментально-символічна мова ліжників привернула увагу поціновувачів народного мистецтва до джерел національної духовності. Журі виставки «Барвограй-2011» [2,с.4] очолив Євген Шевченко, голова Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений діяч мистецтв України. З кожним роком кількість учасників цієї виставки збільшується. Постійними учасниками вернісажу є: Василина Калинич – заслужений майстер народної творчості України, Марія Рибенчук, Наталія Білак, Наталія Кіщук, Анастасія Хім'як, Надія Копчук, Ганна Копильчук, Василина Прокопишин, Василина Шкрібляк, Марія Рибчук, Ганна Гинкалюк, Марія Шатрук, Василина Корпанюк, Василина Копильчук, Марія Мицкалюк, Василина Романчич, Лук'ян Гандурак.

На Гуцульщині 2012 рік був проголошений мистецьким роком династії різьбярів Шкрібляків-Корпанюків. В рамках заходів щодо відзначення 190-ї річниці від дня народження Юрія Шкрібляка та 120-ї річниці від дня народження Юрія Корпанюка проведено Всеукраїнську конференцію «Фено-

мен українського художнього деревообробництва», відбулося відкриття виставки художніх виробів та вернісажу гуцульських ліжників «Барвограй - 2012» [3]. Це четверта виставка, на якій Яворівські майстрині-ліжничарки представили на огляд шанувальників народного мистецтва свої вироби. Роботи майстринь вирізняються індивідуальним підходом виконання, довершеністю композицій та кольорової гами. Поряд з постійними учасниками вернісажу свої роботи представили і молоді талановиті ліжничарки з самобутньою творчою уявою, а саме: Надія Копчук, Руслана Гончарук, Мар'яна Петричук, Галина Мицкалюк.

«Барвограй-2013» [4], як і попередні виставки, проводився з метою вивчення, аналізу та збереження народних традицій ліжничарства, популяризації народного мистецтва, виховання мистецької свідомості молодого покоління. Вернісаж «Барвограй-2013» залучив до участі наймолодших учасників – школярів: Христину Гуменюк (11 клас), Богдану Грималюк (9 клас), Іванну Вепрук (8 клас), Богдану Федчук (9 клас), Миколу Шатрука (4 клас), Тетяну Лосюк (9 клас). Це означає, що молоде покоління шанує традиції рідного краю, своєї родини і дозволяє сподіватися, що саме вони стануть належними продовжувачами традиційного гуцульського ліжничарства.

В рамках проведення «Барвограю-2013» відбулося засідання круглого столу «Гуцульські ліжники. Традиція і сучасність» [4.с.3], в якому взяли участь мистецтвознавці та шанувальники народного мистецтва.

Доробок народних майстрів-ліжничарок Яворова постійно збагачується новими творчими роботами. Активно примножуючи традиції народного ремесла, майстрині створюють нові варіанти композицій ліжників, наповнюють їх новим змістом. За сприяння яворівського центру народного

мистецтва «Гуцульська гражда» вони беруть участь у різноманітних виставках, фестивалях, семінарах, пленерах, круглих столах, а також проводять майстер класи. В червні 2013 року майстрині брали участь у виставці «Мистецтво Косівщини», яка проходила у виставковій залі Національної спілки народних майстрів України в місті Києві, де було представлено 20 їхніх робіт. У 2014 році у Яворові відзначали низку ювілейних дат: 320-річчя першої писемної згадки про село, 120-річчя від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Семена Корпанюка та ювілейні дати від дня народження письменників, вихідців з Яворова – 130-річчя Марії Колцуняк та 150-річчя Романа Яремовича. На базі яворівського центру народного мистецтва «Гуцульська гражда» проводились заходи щодо відзначення вищезгаданих ювілейних дат, зокрема VI вернісажу гуцульських ліжників «Барвограй-2014» [5]. Ця подія стала платформою для збереження та творчого розвитку гуцульських мистецьких традицій. Представлені на виставці оригінальні барвисті ткани вироби зачаровували шанувальників народного мистецтва розмаїттям візерунків і кольорів, оригінальністю виконання. Серед традиційних схем ліжників вирізнялися новітні структурні орнаментальні мотиви. В березні 2014 року яворівські ліжники були представлені на виставці, присвяченій 200-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка, яка відбувалась у виставковій залі обласної спілки художників України в місті Івано-Франківську.

«Барвограй-2015» [6] відбувся в межах заходів, що проходили в жовтні в місті Коломиї на базі Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Це науково-практичний семінар «Яворів – колыска різьбярства та столиця ліжникарства», на якому

розглядалися проблеми дослідження відродження і розвитку самобутнього гуцульського мистецтва. Разом з цим відбулась мистецька академія «Дмитро Шкрібляк – продовжувач мистецьких традицій яворівської школи різьби по дереві». Проведено засідання круглого столу «Сучасний стан та перспективи розвитку ліжникарства» [б.с.2]. У заходах взяли участь мистецтвознавці, викладачі мистецьких заходів, митці, шанувальники народного мистецтва.

Організований Яворівським Центром народного мистецтва «Гуцульська гражда» вернісаж «Барвограй-2016» проведено з метою збереження народних художніх промислів, підтримки народних майстрів та популяризації гуцульського народного мистецтва. Виставки ліжників викликали велику зацікавленість цим видом декоративного мистецтва серед поціновувачів народного мистецтва. Яворівські майстри безперервно зберігають та примножують локальні традиції матеріальної та духовної культури краю. У рамках свята проведено виставку давнього художнього ткацтва та вишиванок з приватної збірки місцевого колекціонера Богдана Петричука, організовано засідання круглого столу, відкрито пам'ятний Знак з нагоди 125-річчя від дня народження відомої ліжникарки Параски Шкрібляк-Король. Учасники «Барвограю» мали нагоду відвідати творчі майстерні ліжникарів. Цьогорічний вернісаж зібрав понад 15 найкращих майстринь-ліжникарок, які поряд з традиційними ліжниками представили новаторські розробки традиційних мотивів та узорів. Під час засідання круглого столу порушено низку актуальних питань у галузі ліжникарства, зокрема «Яворівський ліжник – ужиткова річ і витвір мистецтва», «Параска Шкрібляк-Король – навчителька ліжникарства», «Українська вишиванка – символ самоідентифікації».

В грудні 2016 року кращі зразки гуцульських ліжників показали в Івано-Франківську у виставковій залі обласної спілки художників. В липні 2017 року в Івано-Франківському краєзнавчому музеї відбулась персональна виставка гуцульських ліжників майстрині з Яворова Ганни Копильчук. У лютому 2017 року у виставковій залі літературно-меморіального музею І. Я. Франка у Криворівні проходила виставка гуцульських ліжників села Яворів Косівського району «Барвіста мелодія гір». Організаторами та ініціаторами виставки були Василь Лосюк, який очолює центр «Гуцульська гражда» та Василь Рибчук. Свій творчий доробок представили 17 майстринь, серед яких відомі ліжникарки, члени Національної спілки народних майстрів, заслужені майстри народної творчості.

В рамках заходів, що проходили в селі Річка, що на Косівщині, а саме відзначення: 175-річчя з дня народження засновника гуцульського різьбярства Марка Мегединюка та 135-річчя Косівської мистецької школи, відбувся «Барвограй-2017». Вернісаж продемонстрував, що відомі в Яворові та за його межами майстри народної творчості знаходять нові технічні засоби та проявляють свій мистецький хист при створенні сучасних виробів. Тож маємо неповторні поєднання старих узорів, традиційних технік та нових форм вираження ліжників.

Отже, народне ліжникарство у Яворові на Косівщині має багаті й давні традиції, які знаходять продовження в умовах сьогодення і подальший продуктивний розвиток. Підтвердженням цього є вагомий творчий доробок сучасних майстринь-ліжникарок, проведення майстер-класів, втілення різноманітних творчих проектів. Традиційне ліжникарство — є унікальною візитівкою Яворова.

Список використаної літератури:

1. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2010. — Вип. 1. — 10с.
2. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2011. — Вип. 2. — 14с.
3. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2012. — Вип. 3. — 18с.
4. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2013. — Вип. 4. — 18с.
5. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2014. — Вип. 5. — 18с.
6. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2015. — Вип. 6. — 18с.
7. Лосюк П. Ростимо народних умільців / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). — Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. С. 93-94.
8. Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат. Київ. Наук. думка, 1988. 224с.: іл..
9. Никорак О.І. Традиційне українське ліжникарство / Записки Наукового Товариства ім.Шевченка.—Т.LLXXX. Львів, 1995. С.164-175.

10. Никорак О.І. Українська народна тканина XIX-XX ст.: Типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України). Львів. Національна Академія наук України: Інститут народознавства, 2004. 584 с., іл.

11. Сахро М.П. Гуцульське ліжникарство / Народна творчість та етнографія. 1976. № 3. С.53-60.

12. Сусак К. Яворівське ліжникарство та роль особистостей у його витоках, розвої та збереженні / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. С. 131-140.

13. Шевченко Є. І. Українська народна тканина. Київ. Артанія, 1999. 416с. іл.

14. Шкурган В., Корпанюк В., Лосюк П. Народне мистецтво – обличчя нації (Нотатки з Всеукраїнського семінару-практикуму з художнього ткацтва у Яворові і симпозіуму-практикуму з різьби по дереву в Косові — Вижниці) / Гуцульський край. 2001. № 49. 15 грудня. С.6.

15. Шухевич В. О. Гуцульщина. Перша і друга частина. Репринтне видання.– Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. 352с.

Науково-популярне видання

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ ГУЦУЛЬЩИНИ

Матеріали науково-практичної конференції
у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат»
20 вересня 2019 року

“Писаний Камінь”

Яворів

2019

Відповідальний редактор: Василь Лосюк
Компютерна верстка: Віталій Стефурак
Дизайн обкладинки: Йосип Приймак

Видруковано в ПП “Писаний Камінь”
Свідоцтво Держ. реєстру: серія ІФ, № 5083
Івано-Франківська обл., м. Косів,
вул. Незалежності, 28.
Тел: 067 342 07 47
E-mail: Evrika-pk@ukr.net

Підписано до друку 24.12.19. Формат 60x84\16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 6,05. Обл.-вид. арк. 3,74.
Тираж 500 прим. Замовне 521.